

25.11.2022

VN/28998/2022-YM-8

Rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskeva lainsäädäntö

1. Johdanto

Tämän muistion tarkoituksena on koostaa Suomessa voimassa oleva rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskeva lainsäädäntö ja sen toimeenpanoa koskevat valtioneuvoston selvitykset ja valtakunnalliset ohjelma-asiakirjat sekä viranomaisten ohjeet. Muistion avulla pohjustetaan Esteettömyystyöryhmän työtä. Muistio on laadittu ympäristöministeriössä.

Muistiossa esteettömyyttä käsitellään siinä merkityksessä kuin se on määritelty Rakennetun ympäristön pääsanastoon kuuluvassa Esteettömyyssanastossa (2022)¹. Sanaston mukaan esteettömyys on rakennetun ympäristön ominaisuus, joka mahdollistaa yhdenvertaisen liikkumisen ja toimimisen kaikille. Liikkumisen ja muun toimimisen esteettömyyden lisäksi tarkoitetaan myös näkemis- ja kuulemisympäristön esteettömyyttä.

2. YK:n vammaisyleissopimus

Suomi on saattanut voimaan vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen ja sen valinnaisen lisäpöytäkirjan vuonna 2016 (SopS 27/2016; jäljempänä vammaisyleissopimus)².

Lisäpöytäkirja koskee vammaisyleissopimuksella perustetun Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, jäljempänä CRPD) toimivaltaa vastaanottaa valituksia yleissopimuksen määräysten rikkomisesta.

Vammaisyleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella. Tätä varten sopimuspuolet sitoutuvat muun muassa toteuttamaan tai edistämään kaikille sopivaksi suunniteltujen tavaroiden, palvelujen, välineiden ja tilojen tutkimusta ja kehittämistä, edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä sekä edistämään kaikille sopivaa suunnittelua kehitettäessä standardeja ja suuntaviivoja.

Kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa 2 artiklan mukaan tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. Kaikille sopiva suunnittelu ei sulje pois yksittäisten vammaisryhmien mahdollisesti tarvitsemia apuvälineitä.

¹ Esteettömyyssanasto, Rakennetun ympäristön pääsanasto, ympäristöministeriö
<https://sanastot.suomi.fi/concepts/a3977ced-d172-4193-a0bd-9a4243196592>

² YK:n Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 27/2016)

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027>

UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

Vammaisyleissopimuksen määräykset fyysisen ympäristön esteettömyydestä ovat sen 9 artiklassa. Lisäksi 30 artiklassa on määräyksiä kulttuuri- ja vapaa-ajanpaikkojen esteettömyydestä.

1. Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa:

- a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien;
- b) tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien.

2. Sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla:

- a) kehitetään ja saatetaan voimaan yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevia vähimmäisstandardeja ja -ohjeita ja valvotaan niiden täytäntöönpanoa;
- b) varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta;
- c) annetaan sidosryhmille koulutusta vammaisten henkilöiden kohtaamista esteettömyys- ja saavutettavuuskysymyksistä;
- d) tuotetaan yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen opastetekstit pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa;
- e) järjestetään avustajia ja muuta apua, mukaan lukien oppaat, lukijat ja koulutetut viittomakielen tulkit, helpottamaan yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen esteettömyyttä;
- f) edistetään muita asianmukaisia vammaisten henkilöiden avustamisen ja tukemisen muotoja tarkoituksena varmistaa heille tiedon saavutettavuus;
- g) edistetään uusien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien, myös internetin, saavutettavuutta vammaisille henkilöille;
- h) edistetään saavutettavien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien suunnittelua, kehittämistä, tuotantoa ja jakelua varhaisessa vaiheessa siten, että näistä teknologioista ja järjestelmistä tulee saavutettavia mahdollisimman alhaisin kustannuksin.

(Vammaisyleissopimuksen 9 artikla)

1. Sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuurielämään ja toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt:

- c) pääsevät paikkoihin, joissa tarjotaan kulttuuriesityksiä tai -palveluja, kuten teattereihin, museoihin, elokuvateattereihin, kirjastoihin ja matkailupalveluihin, ja pääsevät mahdollisuuksien mukaan kansallisen kulttuurin kannalta merkittäviin monumentteihin ja kohteisiin.

(Vammaisyleissopimuksen 30 artiklan 1 kappaleen c kohta)

5. Jotta vammaiset henkilöt voisivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla:

- c) varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin.

(Vammaisyleissopimuksen 30 artiklan 5 kappaleen c kohta)

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean (CRPD) vuonna 2014 antama yleiskommentti nro 2 koskee vammaisyleissopimuksen 9 artiklaa³.

Yleiskommentin mukaan 9 artiklan 1 kappaleessa mainittuihin muihin sisä- ja ulkotiloihin tulisi kuulua lainvalvontaviranomaisten toimitilat, tuomioistuimet, vankilat, yhteiskunnalliset laitokset, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja virkistystoimintaan sekä kulttuurialan toimintaan, uskonnolliseen toimintaan ja liikuntaan tarkoitettut alueet sekä kaupat.

Edelleen yleiskommentin mukaan 9 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettujen standardien on oltava yhdenmukaiset muiden sopimuspuolten standardien kanssa, jotta voidaan varmistaa niiden yhteentoimivuus

³ YK:n Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2 (2014) Artikla 9: Esteettömyys ja saavutettavuus

<https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/QI6yEgFULDmUxXG5N1IO0V3LQN/CRPD-komitean%20yleiskommentti%20nro%202%20esteettomyys%20ja%20saavutettavuus.pdf>

UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment No. 2 – Article 9: Accessibility (Adopted 11 April 2014)

<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-2-article-9-accessibility-0>

vammaisten henkilöiden vapaan liikkuvuuden kanssa yleissopimuksen liikkumisen ja kansalaisuuden vapauden mukaisesti (18 artikla). Lisäksi 9 artiklan 2 kappaleen c kohdassa tarkoitettuihin sidosryhmiin tulisi kuulua muiden muassa rakennuslupia myöntävät viranomaiset, insinöörit, suunnittelijat, arkkitehdit, kaupunkisuunnittelijat, liikenneviranomaiset, palveluntarjoajat, korkeakouluuyhteisön jäsenet sekä vammaiset henkilöt ja heidän järjestönsä. Koulutusta olisi annettava paitsi tavaroiden, palvelujen ja tuotteiden suunnittelijoille myös niiden tuottajille. Myös vammaisten henkilöiden laajempi suora osallistuminen tuotekehitykseen lisäisi ymmärrystä heidän tarpeistaan sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien testien tehokkuudesta. Viime kädessä rakennuksen esteettömyyden ratkaisevat rakennuksen rakentajat. Kaikille näille ryhmille on tärkeää kehittää koulutusta ja seurantajärjestelmiä, jotta voidaan varmistaa esteettömyys- ja saavutettavuusstandardien käytännön soveltaminen. Yleiskommentissa mainitaan 9 artiklan 2 kappaleen h kohdassa tarkoitettu esteettömyyttä ja saavutettavuutta tukevasta teknisestä kehityksestä esimerkkeinä kuulemista parantavien järjestelmien käyttäminen, kuten kuulokojeiden ja induktiosilmukan käyttäjien tukeminen ympäristön tietotekniikka-avusteisilla järjestelmillä, ja henkilöihissien varustaminen etukäteen niin, että vammaiset henkilöt voivat käyttää niitä, jos rakennus evakuoidaan hätätilanteessa.

Yleiskommentin mukaan on erotettava selvästi toisistaan yhtäältä velvollisuus varmistaa kaikkien suunniteltavien, rakennettavien tai tuotettavien uusien esineiden, infrastruktuurin, tavaroiden, tuotteiden ja palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus ja toisaalta velvollisuus poistaa esteitä ja varmistaa pääsy jo olemassa olevaan fyysiseen ympäristöön ja olemassa olevaan kuljetukseen, tiedotukseen ja viestintään sekä yleisölle avoimiin palveluihin.

Yleiskommentissa painotetaan myös sitä, että fyysisen ympäristön, kuljetuksen, tiedotuksen ja viestinnän sekä yleisölle avoimien palvelujen täysimääräisen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistaminen on tärkeä edellytys monien yleissopimuksessa vahvistettujen oikeuksien tehokkaalle käyttämiselle. Sopimuspuolet voivat varmistaa pääsyn tarvittaessa asteittaisen toteuttamisen ja kansainvälisen yhteistyön avulla. Tilanteen analysointi poistettavien esteiden tunnistamiseksi voidaan tehdä tehokkaasti ja lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä. Esteitä olisi poistettava jatkuvasti ja järjestelmällisesti – asteittain mutta koko ajan edistyen. Sopimuspuolten olisi tarkasteltava kattavasti esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevaa lainsäädäntöä ja pyrittävä tunnistamaan, seuraamaan ja käsittelemään lainsäädännön ja täytäntöönpanon puutteita.

3. Kansallinen toimintaohjelma

Suomi laatii kullekin hallituskaudelle vammaisyleissopimuksen kansallisen toimintaohjelman. Nykyinen toimintaohjelma vuosille 2020–2023, Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen⁴, on järjestyksessä toinen. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsitellään toimintaohjelman luvussa 4.4, jossa asetetaan kansallisia tavoitteita sekä toimenpiteitä niiden saavuttamiseksi.

Toimintaohjelmaan liittyen on vuonna 2021 tehty selvitys YK:n vammaisopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys – Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeet (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan

⁴ Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2020–2023. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2021:2
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162687>

julkaisuja 2021:71)⁵. Tarkoitus oli selvittää lainsäädännön toimivuutta ja ohjaustarpeita sekä esteettömyyden nykytilaa rakennetussa ympäristössä vammaisyleissopimuksen velvoitteiden näkökulmasta. Selvityksestä laaditun raportin mukaan mm.

- voimassa olevassa lainsäädännössä esteettömyys huomioidaan liian kapea-alaisesti; liikkumisympäristön esteettömyyden lisäksi huomiota tulisi kiinnittää aistiesteettömyyteen sekä ymmärtämisen esteettömyyteen;
- julkisten ulkotilojen säännökset puuttuvat;
- matkaketjujen esteettömyys on puutteellista;
- esteettömyyttä tulee kehittää muulloinkin kuin korjausrakentamisessa;
- lainsäädännön valmistelussa käyttäjät on otettava mukaan prosessiin alusta saakka;
- asenteisiin vaikuttamista, koulutusta ja toteutumisen valvontaa on lisättävä, jotta esteettömyys tulee huomioiduksi koko rakentamisen ketjussa suunnittelusta toteutukseen ja kunnossapitoon;
- sertifioituja esteettömyysasiantuntijoita tulee kouluttaa;
- on kehitettävä järjestelmällistä tiedonkeruuta rakennetun ympäristön esteettömyyden tilasta ja tilastointia sekä yhdenmukaistettava käsitteitä;
- esteettömyyden toteutumisen tunnusluvut tulee määritellä monialaisesti.

Myös vammaisyleissopimuksen kansallisessa toimintaohjelmassa korostetaan koulutuksen tarjoamista esteettömyyden merkityksestä ja esteettömyysvaatimuksista sekä tietoisuuden ja tietopohjan lisäämistä.

4. Esteettömyysdirektiivi

Euroopan unioni on YK:n vammaisyleissopimuksen osapuoli. Unioni on antanut eräitä säädöksiä, joiden tarkoitus on esteettömyysvaatimusten yhdenmukaistaminen sisämarkkinoilla.

Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat antaneet direktiivin (EU) 2019/882 tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista (jäljempänä esteettömyysdirektiivi)⁶. Direktiivi koskee esimerkiksi seuraavia tuotteita: tietokoneet ja niiden käyttäjärjestelmät, itsepalvelupäätteet kuten maksupäätteet, pankki- ja lippuautomaatit, älypuhelimet, audiovisuaalisen median palveluihin pääsyyn käytettävät laitteet ja sähköisten kirjojen lukemiseen tarkoitetut laitteet. Lisäksi direktiivi koskee esimerkiksi seuraavia palveluita: tietoliikenne- ja viestintäpalvelut, liikenteeseen liittyvät palvelut kuten verkkosivustot ja mobiilisovellukset, sähköiset matkaliput ja niiden ostaminen, reaaliaikaiset matkustustiedot, kuluttajapankkipalvelut, sähköiset kirjat ja niiden käyttämiseen tarkoitetut ohjelmistot sekä verkkokauppa.

⁵ YK:n vammaisyleissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys: Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:71
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163652>

⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/882, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0882&from=EN>
Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882>

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että talouden toimijat saattavat markkinoille ja tarjoavat ainoastaan sellaisia edellä mainittuja tuotteita ja palveluja, jotka täyttävät direktiivissä vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Mikroyritykset on kuitenkin vapautettu noudattamasta esteettömyysvaatimuksia palvelujen osalta. Lisäksi kaikki talouden toimijat ovat velvollisia noudattamaan direktiivin esteettömyysvaatimuksia vain siinä määrin kuin niiden noudattaminen ei edellytä merkittävää muutosta tuotteeseen tai palveluun, minkä seurauksena tämän perusluonne muuttuisi perustavanlaatuisesti, eikä johda kohtuuttomaan rasitteeseen asianomaisille talouden toimijoille.

Jäsenvaltioiden oli annettava ja julkaistava esteettömyysdirektiivin edellyttämä kansallinen lainsäädäntö viimeistään 28.6.2022. Suomessa implementointia koskeva hallituksen esitys (HE 41/2022 vp)⁷ on marraskuussa 2022 kuitenkin vielä eduskunnan käsittelyssä. Kansallista lainsäädäntöä on sovellettava 28.6.2025 alkaen. Direktiivi mahdollistaa kuitenkin siirtymäaikoja aiemmin käyttöön otettujen tuotteiden ja tehtyjen palvelusopimusten osalta.

Direktiivi sisältää liitteen III, joka koskee direktiivin soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden ja palvelujen rakennettua ympäristöä. Direktiivin 4 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat päättää kansallisten olosuhteiden mukaan, onko rakennetun ympäristön, jota käyttävät tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvien palvelujen käyttäjät, täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset, jotta mahdollisimman moni vammainen henkilö voi käyttää niitä.

LIITE III

ESTEETTÖMYYSVAATIMUKSET 4 ARTIKLAN 4 KOHDAN SOVELTAMISEKSI SILTÄ OSIN KUIN ON KYSE RAKENNETUSTA YMPÄRISTÖSTÄ, JOSSA TÄMÄN DIREKTIIVIN SOVELTAMISALAAN KUULUVIA PALVELUJA TARJOTAAN

Jotta mahdollisimman moni vammainen henkilö voi käyttää itsenäisellä tavalla rakennettua ympäristöä, jossa palvelu tarjotaan ja joka on palveluntarjoajan vastuulla 4 artiklan 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla, yleiseen käyttöön tarkoitettujen alueiden esteettömyys on otettava huomioon seuraavasti:

- a) asiaankuuluvien ulkotilojen ja järjestelyjen käyttö;
- b) rakennuksien sisäänkäynneille johtavat reitit;
- c) sisäänkäyntien käyttö;
- d) kulkuväylien käyttö liikuttaessa vaakasuorassa;
- e) kulkuväylien käyttö liikuttaessa pystysuorassa;
- f) yleiseen käyttöön tarkoitettujen tilojen käyttö;
- g) palvelun tarjoamisessa käytettävien laitteiden ja järjestelyjen käyttö;
- h) käymälöiden ja saniteettitilojen käyttö;
- i) uloskäyntien, hätäpoistumisteiden sekä pelastussuunnitelmakonseptien käyttö;
- j) viestintä ja orientaatio useamman kuin yhden aistikanavan kautta;
- k) järjestelyjen ja rakennusten käyttö niiden ennakoitua tarkoitusta varten;
- l) suojele ympäristöön liittyviltä vaaroilta sisä- ja ulkotiloissa.

⁷ Hallituksen esitys eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi HE 41/2022 vp
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_41+2022.aspx

Suomessa liitteen III implementointia ei ole esitetty hallituksen esityksen yhteydessä, vaan sen soveltamisesta päätetään myöhemmin. Vaikutusten arviointia rakennetun ympäristön osalta on katsottu tarpeelliseksi jatkaa, jotta löydettäisiin tarkoituksenmukainen ja kustannustehokas tapa esteettömyyden varmistamiseksi palveluja tarjottaessa. Samalla tulisi selvittää vaihtoehdot rakennetun ympäristön soveltamiseksi kansallisessa lainsäädännössä direktiivin soveltamisalaan liittyvien palveluiden osalta sekä tarve direktiivin liitettä yksityiskohtaisempaan kansalliseen sääntelyyn esteettömyyden kehittämiseksi. (HE 41/2022 vp, s. 100-102.)

Suomi on viimeksi kesällä 2022 tiedustellut muiden jäsenvaltioiden aikeita implementoida direktiivin liite III. Saatujen vastausten perusteella Belgia, Itävalta, Liettua, Luxemburg ja Puola eivät implementoi liitettä III. Itävalta ja Puola ovat kertoneet kuitenkin suunnittelevansa palveluntarjoajille eräitä velvoitteita arvioida ja/tai tiedottaa palvelujensa rakennetun ympäristön esteettömyydestä. Ruotsi on aiemmin ilmoittanut, ettei implementoi liitettä III. Ainoana jäsenvaltiona Malta on ilmoittanut varmuudella implementoivansa liitteen III. Portugalin on ilmoittanut harkitsevansa vielä asiaa suhteessa voimassa olevaan kansalliseen lainsäädäntöön.

Selvitys esteettömyysdirektiivin vaikutusten arvioinnista rakennetun ympäristön osalta valmistui maaliskuussa 2022 (Owalgroupp)⁸. Selvityksessä todettiin mm. seuraavaa:

- Kokonaisuutena liitteen III käyttöön ottamisesta seuraavat kustannukset jäisivät suhteellisen vähäisiksi, mikäli tarvittavat muutokset tehtäisiin tavanomaisen kehittämisen yhteydessä, esimerkiksi osana peruskorjauksia. Mikäli liitteen III vaatimuksia olisi noudatettava nykyllä lainsäädännöllä poikkeavassa eli nopeutetussa aikataulussa, aiheuttaisi se kustannuksia, jotka voisivat vaikuttaa palveluverkoston rajoittamiseen. Tämä korostuu liikennepalveluiden tarjonnassa, sillä liikenteen toimijoiden palveluverkko on laaja ja joidenkin toimipisteiden käyttö on melko vähäistä. Koska liite III sisältää hyvin yleisiä velvoitteita, sisältyy arvioon kuitenkin paljon epävarmuuksia.
- Yhdenmukaistetun standardin myötä liitteen III tarkennetut vaatimukset voivat yhtenäistää rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Liitteen III käyttöönotto voisi viestittää laajemmin eri toimijoille tarpeesta panostaa rakennetun ympäristön esteettömyyteen, ja siten liitteen käyttöönotto voisi jo itsessään parantaa esteettömyyttä. Lisäksi liitteen III käyttöönotto edellyttäisi esteettömien palveluiden ylläpitämistä, mikä toisi parannuksen nykytilanteeseen.
- On kuitenkin huomattava, että esteettömyysdirektiivin soveltamisala koskee hyvin rajallista joukkoa talouden toimijoita ja sen soveltamisala on kapea, joten sen vaikutukset ja hyöty kansallisen esteettömyyden näkökulmasta on suhteellisen pieni. Käytännössä liite III koskee liikennetoimijoiden lämpimiä odotustiloja, asemia, myyntipisteitä ja itsepalveluautomaatteja, pankkitoimijoiden asiakaspalvelupisteitä ja pankkiautomaatteja sekä viestintäoperaattoreiden asiakaspalvelupisteitä. Esimerkiksi liikennepysäkit kuuluvat soveltamisalaan vain, jos niille on sijoitettu automaatti.
- Mikäli liite III otettaisiin käyttöön, tulisi ratkaista myös sen toimeenpanoon ja valvontaan liittyvät kysymykset. Lisäksi tulisi määritellä a) liitteen III vaatimukset, b) soveltamisalan palveluntarjoaja ja palveluntarjoajan vastuulla oleva alue, c) ohjaus ja valvonta myös siinä tapauksessa, että

⁸ Esteettömyysdirektiivin vaikutusten arviointi, rakennettu ympäristö, Owalgroupp 28.3.2022
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/ca00d823-872b-4d57-bd2a-a8ece6da8129/ebccdc9-cda9-40b6-99d2-79636bd5243d/JULKAISU_20220518062334.pdf

esteettömyysvaatimusten tulisi olennaisilta osalta toteutua ilman rakennuslupaprosessia. Myös tämän selvityksen aineiston perusteella kansallista ohjeistusta ja ohjausta on syytä keskittää ja lisätä informaatio-ohjausta.

Komissio on ohjeistanut jäsenvaltioita niin, että liite III on mahdollista implementoida milloin tahansa, myös myöhemmin kuin 28.6.2022 tai 28.6.2025. Jos implementointi tapahtuu myöhemmin kuin 28.6.2025, on vaatimusten soveltamisen kuitenkin alettava välittömästi.

Komissiolla on esteettömyysdirektiivin 33 artiklan nojalla velvollisuus kertomuksissaan seurata, onko direktiivin soveltaminen lähentänyt palvelujen rakennettua ympäristöä koskevia esteettömyysvaatimuksia jäsenvaltioissa. Komissio on myös 14.9. päättänyt pyytää eurooppalaisilta standardointiorganisaatioilta harmonisoitujen standardien laatimista ja uusimista direktiivin esteettömyysvaatimuksille⁹. Ensimmäinen eurooppalainen rakennetun ympäristön esteettömyyteen liittyvä standardi (EN 17210:2021) julkaistiin kesäkuussa 2021. Kuten esteettömyysdirektiivin liitteen III vaatimukset rakennetulle ympäristölle, myös standardi määrittelee yleiset edellytykset esteettömyyden toteutumiseksi, mutta se ei nykyisellään sisällä tarkkoja kriteerejä tai anna esimerkkejä veloitteet toteuttavista hyväksyttävistä ratkaisuista. Komission pyyntö koskee myös standardin EN 17210 uusimista 15.9.2025 mennessä. Standardien käyttöönottoaminen on kuitenkin vapaaehtoista jäsenvaltioille.

Esteettömyysdirektiivin implementointia koskevan esitysluonnoksen lausuntokierroksella rakennetun ympäristön esteettömyyden merkitys tuotteiden ja palvelujen saavutettavuuden ja esteettömyyden kannalta nostettiin esiin lukuisissa lausunnoissa. Lausunnoissa korostettiin, että vammaisten henkilöiden näkökulmasta ei ole hyväksyttävää, että nyt voimaansaatettavista säädöksistä huolimatta saavutettavia palveluita olisi mahdollista sijoittaa esteelliseen ympäristöön. Osa lausunnonantajista vaati rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevan liitteen III vaatimusten täytäntöönpanoa heti, osa lausunnonantajista piti valittua etenemistapaa kuitenkin perusteltuna, edellyttäen että rakennettua ympäristöä koskeva lainsäädäntöhanke käynnistetään viipymättä. Lausunnoissa muistutettiin myös, että valmisteltavan lainsäädännön tavoitteiden ja sisällön on oltava linjassa YK:n vammaisyleissopimuksen kanssa ja pidettävä sisällään myös veloitteita rakennetun ympäristön esteettömyyden edistämiseksi.

5. Kansallinen lainsäädäntö

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999)¹⁰ 5 §:n mukaan alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää muun muassa turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista.

⁹ Commission implementing decision M/587 of 14.9.2022 on a standardisation request to the European standardisation organisations as regards the accessibility requirements of products and services in support of Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council
[file:///C:/Users/03041878/Downloads/M587%20EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/03041878/Downloads/M587%20EN%20(1).pdf)

¹⁰ Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Osana rakentamisen olennaisia teknisiä vaatimuksia rakennushankkeeseen ryhtyvän on maankäyttö- ja rakennuslain 117 e §:n mukaan huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa uuden rakennuksen rakentamista, rakennuksen korjaus- ja muutostyötä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutosta varten tarvittavia tarkempia säännöksiä rakennuksen sekä sen kulkuväylien ja hygieniatilojen mitoituksesta, tasoeroista sekä kokoontumistiloista ja majoitustiloista.

Syyskuussa 2022 hallitus on antanut eduskunnalle esityksen (HE 139/2022 vp)¹¹, jonka mukaan rakennuksen esteettömyyttä koskevat olennaiset tekniset vaatimukset siirtyisivät uuden rakentamislain 35 §:ään. Sisällöllisesti vaatimukset säilyisivät ennallaan, mutta terminologiaa täsmennettäisiin. Hallituksen esityksen 35 §:n mukaan rakentamishankkeeseen ryhtyvän olisi huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, ikääntyneiden ja liikumis- ja toimimisesteisten henkilöiden kannalta. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa uuden rakennuksen rakentamista, rakennuksen korjaus- ja muutostyötä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutosta koskevia tarkempia säännöksiä rakennuksen sekä sen piha- ja oleskelualueiden kulkuväylien ja tilojen esteettömyydestä, tasoeroista sekä kokoontumistilojen ja majoitustilojen esteettömyydestä.

Vuonna 2017 annettiin maankäyttö- ja rakennuslain 117 e §:ssä tarkoitettu valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017, jäljempänä esteettömyysasetus)¹². Asetuksessa on säännöksiä rakennukseen johtavasta kulkuväylästä, rakennuksen sisäänkäynnistä, ovista, rakennuksen sisäisestä kulkuväylästä ja muista tiloista, yhteydestä tasojen välillä, wc-tiloista, pesutiloista ja muista hygieniatiloista sekä kokoontumistiloista ja majoitustiloista. Asetusta sovelletaan rakennusluvanvaraiseen uuden hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike-, varasto-, tuotanto- ja asuinrakennuksen rakentamiseen. Lisäksi asetusta sovelletaan rakennusluvanvaraiseen hallinto-, palvelu-, toimisto- liike-, varasto- ja tuotantorakennuksen sekä asuinkerrostalon yleisten tilojen korjaus- ja muutostyöhön, laajentamiseen, kerrosalaan laskettavan tilan lisäämiseen ja rakennuksen käyttötarkoituksen muutokseen hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike- tai asuinkäyttöön siltä osin kuin esteettömyyden parantaminen on rakennuksen ominaisuudet sekä toimenpiteen laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Mitä asetuksessa säädetään tiettyyn käyttöön tarkoitettusta rakennuksesta, koskee myös vastaavaan käyttöön tarkoitettua muussa rakennuksessa olevaa tilaa.

Hallituksen esityksessä 139/2022 vp ehdotetaan, että nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain mukaisista rakennusluvasta ja toimenpideluvasta luovuttaisiin ja kahden eri lupamuodon sijaan säädettäisiin vain yhdestä

¹¹ Hallituksen esitys eduskunnalle rakentamislainsäätelyä ja siihen liittyviksi laeiksi HE 139/2022 vp
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kasittelytiedot/Valtiopaivaasia/Sivut/HE_139+2022.aspx

¹² Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä
<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2017/20170241>
Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä, perustelumuiotio
https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Muistio_esteettomyys-DD662E4B_C2BA_4A99_91FC_6137B4DA3441-127523.pdf/d668667d-6876-59fe-c598-9ee9b4b33b24/Muistio_esteettomyys-DD662E4B_C2BA_4A99_91FC_6137B4DA3441-127523.pdf?t=1603260122680

lupamuodosta, rakentamisluvasta. Rakentamislain 42 §:ssä säädettäisiin siitä, mitkä rakennuskohteet edellyttävät rakentamislupaa. Asuinrakennus vaatisi aina rakentamisluvan, mutta muutoin luvanvaraisuus määrittäisi rakennuskohteen koon tai vaikutusten perusteella.

Esteettömyysasetuksen toimivuutta on toistaiseksi arvioitu uusien opiskelija- ja nuorisoasuntojen wc- ja pesutiloja koskevien vaatimusten osalta. Asuinrakennuksen wc- ja pesutiloja koskevasta esteettömyysasetuksen vaatimuksista on mahdollista poiketa rakennuksissa, joissa on ainoastaan opintotukilain (65/1994) mukaiseen opintotukeen oikeuttavaan koulutukseen osallistuville henkilöille tai ainoastaan 18–29-vuotiaille henkilöille tarkoitettuja asuntoja. Vuonna 2022 valmistuneessa selvityksessä (Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:17)¹³ tarkasteltiin, miten poikkeusta on sovellettu uusissa opiskelija- ja nuorisoasuntokohteissa. Selvityksen perusteella poikkeuksen ei nähdä tuoneen sellaisia hyötyjä, joita sillä on tavoiteltu. Wc- ja pesutiloista säästyneen tilan siirtyminen asuinhuoneeseen ei ole tuonut merkittävää toiminnallista parannusta. Esteettömyyden toteutumisessa wc- ja pesutilojen mitoituksessa havaittiin puutteita, jolloin tavanomaista väljemmästä mitoituksista ei ole saavutettu hyötyä. Myös taloudelliset säästöt arvioitiin vähäisiksi. Haastattelujen perusteella alan toimijoiden tiedot esteettömyysasetuksesta ovat puutteelliset ja asetuksen soveltamisessa on eroja. Jotta yhdenvertaisuus ja esteettömyys toteutuisivat tulevaisuudessa nykyistä paremmin, tarvitaan esteettömyyskoulutusta ja ohjeistusta sekä yhtenäisiä tulkintoja. Esteettömyysasetuksen soveltamista tulee yhdenmukaistaa rakennusvalvontaviranomaisten kesken. Jotta esteettömyys olisi mahdollisimman hyvin huomioitu suunnittelun alusta asti, suunnittelijoille kohdennettua opas- ja ohjemateriaalia tulee kehittää. Suunnittelijat toivovat yksiselitteistä opasmateriaalia, jossa esteettömyysasetuksen mukaisia ratkaisuja esitellään kuvallisesti ja mittatiedoin varustettuna.

Lisäksi ainakin seuraavissa säädöksissä on rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia, joilla voi olla merkitystä esteettömyyden toteutumisen kannalta:

- ympäristöministeriön asetus rakennuksen käyttöturvallisuudesta (1007/2017)¹⁴,
- ympäristöministeriön asetus rakennusten paloturvallisuudesta (848/2017)¹⁵,
- ympäristöministeriön asetus rakennuksen ääniympäristöstä (796/2017)¹⁶,
- ympäristöministeriön asetus asuin-, majoitus- ja työtiloista (1008/2017)¹⁷,

¹³ Esteettömyyden toteutuminen uusien opiskelija-asuntojen wc- ja pesutiloissa, Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:17

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164196>

¹⁴ Ympäristöministeriön asetus rakennuksen käyttöturvallisuudesta 1007/2017

<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2017/20171007>

¹⁵ Ympäristöministeriön asetus rakennusten paloturvallisuudesta 848/2017

<https://finlex.fi/fi/laki/smur/2017/20170848>

¹⁶ Ympäristöministeriön asetus rakennuksen ääniympäristöstä 796/2017

<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2017/20170796>

¹⁷ Ympäristöministeriön asetus asuin-, majoitus- ja työtiloista 1008/2017

<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2017/20171008>

- laki kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta (669/1978, kunnossapitolaki)¹⁸
- pelastuslaki (379/2011) ja valtioneuvoston asetus väestönsuojista (408/2011)¹⁹.

Kunnossapitolain toimivuusarviointi on käynnissä ja sen on määrä valmistua vuoden 2022 loppuun mennessä. Tämän jälkeen päätetään jatkotoimista, kuten lain mahdollisesta uudistamisesta.

Lakiin rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) on vuonna 2021 lisätty säännökset suojelupäätöksestä poikkeamisesta ja täydennetty suojeluasiasta kuulemista koskevaa sääntelyä siten, että suojelusta päätettäessä ja siitä poikettaessa otetaan huomioon esteettömyyttä koskevat seikat.

Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) säädetään mm. yleisestä syrjinnän kiellosta sekä viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan velvollisuudesta tehdä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtäviä ja edetä työuralla. Yhdenvertaisuuslain osittainen uudistus on marraskuussa 2022 eduskunnan käsittelyssä²⁰.

Lisäksi on lainsäädäntöä mm. asuinrakennusten esteettömyyden parantamiseen myönnettävästä rahoituksesta ja asiaa koskevasta päätöksenteosta taloyhtiöissä. Tässä muistiossa keskitytään kuitenkin itse rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksia koskevaan lainsäädäntöön.

6. Ohjaus ja valvonta

Ympäristöministeriön ohjeeseen rakennuksen esteettömyydestä (2018)²¹ on koottu esteettömyysasetuksen säännökset ja niiden soveltamiseen liittyvät suositukset. Ohjeen tarkoitus on selventää asetuksen sisältöä, tarjota esimerkkejä asetuksen mukaisista ratkaisuihin ja kannustaa esteettömiin ratkaisuihin. Ohjeen lopussa on liitteenä taulukko esteettömyysasetuksen säännösten pääkohdista rakennuksen käyttötarkoituksen mukaan jaoteltuna.

¹⁸ Laki kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta 669/1978
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1978/19780669>

¹⁹ Pelastuslaki 379/2011
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379#L3P10>
Valtioneuvoston asetus väestönsuojista 408/2011
<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2011/20110408>

²⁰ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi HE 148/2022 vp
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_148+2022.aspx

²¹ Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 2018
https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf/86e77f87-c19d-4139-f744-531b500b9a86/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf?t=1603260121408

Lisäksi ympäristöministeriö on vuonna 2019 julkaissut uudistetun painoksen ”Esteetön rakennus ja ympäristö” -oppaasta²². Opas on tarkoitettu esteettömän liikkumis- ja toimimisympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen. Se on valmisteltu yhteistyössä alan asiantuntijoiden kanssa ja sen on kustantanut Rakennustieto Oy.

Esteettömyysvaatimusten noudattamisesta vastaa maankäyttö- ja rakennuslain 117 e §:n mukaisesti rakennushankkeeseen ryhtyvä. Lain 120 a §:n mukaan rakentamisen suunnittelussa on oltava suunnittelun kokonaisuudesta ja laadusta vastaava pääsuunnittelija. Pääsuunnittelijan on rakennushankkeen ajan huolehdittava, että rakennussuunnitelma ja erityissuunnitelmat muodostavat kokonaisuuden siten, että rakentamista koskevien säännösten ja määräysten sekä hyvän rakennustavan vaatimukset täyttyvät. Pääsuunnittelijan on huolehdittava myös siitä, että rakennushankkeeseen ryhtyvä saa tiedon huolehtimisvelvollisuutensa kannalta merkityksellisistä suunnittelua koskevista seikoista.

Maankäyttö- ja rakennuslain 124 §:n mukaan kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on yleisen edun kannalta valvoa rakennustoimintaa sekä osaltaan huolehtia, että rakentamisessa noudatetaan, mitä kyseisessä laissa tai sen nojalla säädetään tai määrätään. Valvontatehtävän laajuutta ja laatua harkittaessa otetaan huomioon rakennushankkeen vaativuus, luvan hakijan ja hankkeen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavien henkilöiden asiantuntemus ja ammattitaito sekä muut valvonnan tarpeeseen vaikuttavat seikat. Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on myös huolehtia kunnassa tarvittavasta rakentamisen yleisestä ohjauksesta ja neuvonnasta.

Rakennustyön viranomaisvalvonta alkaa lain 149 §:n mukaan luvanvaraisen rakennustyön aloittamisesta ja päättyy loppukatselmukseen. Valvonta kohdistuu viranomaisen päättämässä työvaiheissa ja laajuudessa rakentamisen hyvän lopputuloksen kannalta merkittäviin seikkoihin.

Rakennuslupahakemukseen liittyvässä ympäristöministeriön ohjeessa rakentamista koskevista suunnitelmista ja selvityksistä (2015)²³ todetaan, että esteettömyys selvitetään usein lomakkeen muodossa olevassa esteettömyyselvityksessä, jolla selvitetään ensin suunnitelmiin sisältyvät, esteettömyyteen liittyvät seikat ja myöhemmin käyttöä koskevan yhteydessä rakennuksen toteutunut esteettömyys.

²² Esteetön rakennus ja ympäristö, 3. uudistettu painos 2019. Rakennustieto Oy.

https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Esteeton-rakennus-ja-ymparisto-EA70FE2A_FF14_4FC8_96B6_AE6B32F89BB7-144306.pdf/0efe51ad-dac4-39e8-d6d4-185050aa0c9f/Esteeton-rakennus-ja-ymparisto-EA70FE2A_FF14_4FC8_96B6_AE6B32F89BB7-144306.pdf?t=1603260119065

²³ Ympäristöministeriön ohje rakentamista koskevista suunnitelmista ja selvityksistä YM3/601/2015

https://www.edilex.fi/data/rakentamismaaraykset/Ymparistoministerion_ohje_rakentamista_koskevista_suunnitelmiesta_ja_selvityksista.pdf